

CATHARINE NEWBURY, "THE COHESION OF OPPRESSION: CLIENTSHIP AND ETHNICITY IN RWANDA, 1860-1960".

New York, Columbia University Press, 1988, XVI + 322 blz., ill., bibl., appendixes, index.

ISBN 0-231-06256-7, ca. \$35 (hardback).

"The cohesion of oppression" is de herwerkte uitgave van Newbury's doctoraatsverhandeling (Wisconsin, 1975). In het licht van de recente gebeurtenissen in Rwanda kan dit boek achtergrondinformatie bieden bij o.a. de etniciteitsproblematiek en de ontwikkelingen die leidden tot de 'Rwandese revolutie' van 1959-61.

Newbury bestudeert de sociale veranderingsprocessen die een rol speelden in de socio-politieke geschiedenis van Kinyaga, een periferische streek in het zuidwesten van Rwanda. Haar aanpak heeft oog voor regionale variaties, en distantieert zich van het bekende funktionalistisch model dat meer dan dertig jaar geleden door Maquet (1954) voor Rwanda geponeerd werd. Newbury is hier evenwel minder origineel dan haar tekst het doet voorkomen. Wat betreft b.v. de kritiek op het model van Maquet is de auteur - zonder dit echter duidelijk te vermelden - schatplichtig aan de discussies over historische kritiek en epistemologie van de Rwandese historiografie door onderzoekers als Codere (1962), d'Hertefelt (1971) en Vidal (1969).

Naast literatuur- en archiefonderzoek verrichtte de auteur in het begin van de jaren '70 veldwerk te Kinyaga en verzamelde mondelinge gegevens en familiegeschiedenissen voor een rekonstruktie van de periode 1860-1960. De studie neemt een aanvang vlak voor het aantreden van koning Kigeri Rwabugiri, en eindigt met de gemeenteraadsverkiezingen in 1960. Rwabugiri's regeerperiode eind vorige eeuw betekende nl. het einde van de feitelijke autonomie van Kinyaga, en de aanvang van een algemene politieke schaalverruiming. Hierbij werden perifere gebieden steeds meer in de centrale Rwandese structuren opgenomen. Dit centraliseringsproces en later ook de zogenaamde dubbele kolonizatie gingen samen met belangrijke sociale veranderingen: de autonomie van de lineage (patrilinaire verwantengroep) werd uitgehold; kliëntschapssystemen wijzigden en evolueerden van een zekere reciprociteit naar louter exploitatie; en de voorheen sociaal minder belangrijke categorieën Hutu en Tutsi kregen een nieuwe (politieke) betekenis in een gepolariseerde sociale stratifikatie. Zo kreeg de Hutu 'kohesie' vorm, en werd na WO II het toenemende landelijke ongenoegen en het politieke bewustzijn gekanaliseerd in "emergent national Hutu leadership and party organization". (blz. 181)

Het eerste hoofdstuk van het boek belicht voornamelijk de theoretische uitgangspunten (zie hoger) en centrale concepten als cliëntschap, staatsvorming en etniciteit. De hierop volgende hoofdstukken zijn gegroepeerd in een thematisch drieluik. Deel I hiervan bespreekt de ontwikkeling van de staatsmacht tot omstreeks 1950. Vóór de incorporatie in het Rwandese bestel was Kinyaga relatief autonoom en geen politieke entiteit (hoofdstuk 2). Cliëntschap was eerder uitzondering dan regel, en banden met centraal Rwanda waren voornamelijk een bron van (Tutsi) status.

Het derde hoofdstuk bekijkt de veranderingen onder koning Rwabugiri (ca. 1860-1895). Nieuwe administratieve posten om prestaties en tributen in te zamelen zagen het licht, en de controle over de bevolking (arbeidskrachten), vee en land kwam in handen van nieuwe chefs. Hier schijnt de sociaal betekenisvolle klassifikatie in Hutu en Tutsi haar oorsprong te vinden: deze laatste categorie werd van toepassing op de rijke lineages (veebezit) en geassocieerd met de nieuwe machthebbers.

Hoofdstuk 4 onderzoekt de verhoudingen onder de dubbele kolonizatie. De Tutsi elite werd namelijk door de Europeanen (Duitsers en na WO I Belgen) ingeschakeld in het indirect bestuur. De eenmaking van Kinyaga was echter verbonden met de carrière van de Tutsi chef Rwagataraka. Hij haalde z'n voordeel uit de Belgische politiek van administratieve hervormingen en bouwde een lokaal imperium uit. Dit werd pas met z'n dood in 1941 definitief ontmanteld. De hervatte controle door het centrale hof betekende de inschakeling onder nieuwe Tutsi chefs van buiten Kinyaga, wat leidde tot conflicten en ongenoegen bij de bevolking.

Deel II brengt een overzicht van de cliëntschapssystemen en patroon-cliënt verhoudingen. Slechts een beperkt deel van de bevolking was vóór het aantreden van Rwabugiri hierbij betrokken (hoofdstuk 5). Met de schaalvergroting veranderde de situatie: oude vormen van cliëntschap werden gewijzigd, landcliëntschap werd een groot deel van de bevolking opgelegd, en nieuwe instituties als 'ubuhake' en 'uburetwa' werden uit Centraal-Rwanda ingevoerd.

In het zesde hoofdstuk wordt ingegaan op de uitholling van de traditionele referentiegroep, de lineage. In functie van de nieuwe gezagsorganen, was het zowel de politiek van Rwabugiri als van de Europese kolonistoren om deze verwantschapsgroep te ondermijnen. Instrumenteel hierbij was o.a. de verbreiding van cliëntschap dat niet meer door de lineage als entiteit werd aangegaan (zoals b.v. 'ubuhake'). De traditionele groepsolidariteit kon hiermee doorbroken worden.

Van 1890 tot de helft van de jaren '50 tekenden een aantal trends zich versterkt af: de uitholling van de lokale autonomie, de machtsakkumulatie in handen van de chefs en de wijziging in de cliëntschapverhoudingen ten nadele van de cliënt (hoofdstuk

7). Belangrijk in de etnische polarizatie was de positie van de Tutsi chef. Als uitvoerder van de Europese direktieven moest hij steeds hogere eisen stellen aan de bevolking. Hij voorzag o.a. in dragers en voedsel, verzamelde taksen en leverde arbeidskrachten. Daarenboven kon hij de bevolking voor zichzelf doen werken. Gezien ook het feit dat de chefs de voornaamste patroons waren, verkregen zij een virtueel machtsmonopolie.

Het laatste deel bespreekt de ontwikkeling van de Hutu solidariteit en het politieke bewustzijn. De noodwendigheden van de economische politiek, de structurele ongelijkheid ten aanzien van de Hutu en het systeem van gedwongen rekrutering van werkkrachten in Kinyaga droegen bij tot de hardheid van het bestaan in koloniaal Kinyaga (hoofdstuk 8). Velen ontvluchtten dit door in dienst te treden van Europeanen in Belgisch Kongo, nl. in de 'colonaat'-economie van Kivu. Op deze wijze kon men zich onttrekken aan de invloed van de chef/patroon en aan het intense regime van rekruteringen. Zo ontstond aldus de auteur een groep van economisch zelfstandigen die een basis vormde van latere militanten tegen de 'dubbele oppressie'. Hoofdstuk 9 tenslotte bespreekt de politieke ontwikkelingen tot 1960, met de Hutu opstand van '59 en de gemeenteraadsverkiezingen. Het besluit (hoofdstuk 10) herneemt de belangrijkste konklusies in functie van de politieke gebeurtenissen.

Ondanks het feit dat de auteur vertrekt van een vraagstelling m.b.t. de achtergronden van de Rwandese revolutie, en dat de structuur van het werk de socio-politieke analyse voortrekt boven de geschiedenis, lijkt het boek in de eerste plaats niet minder van belang als lokale historiografie. Een gelijkaardig veldonderzoek zou nu onmogelijk nog dergelijk materiaal kunnen opleveren: de auteur was nl. nog net op tijd om het geheugen van de oudere generatie informanten te registreren. (In de appendix vindt de lezer trouwens een lijst van informanten, met vermelding van clan en lineage.) De konklusies wat betreft de politieke evolutie zijn niet wereldschokkend, met name voor wat betreft de intensifiëring van etnische tegenstellingen. In de nadagen van de dekolonisatie noteerde b.v. Gulliver (1969: 16) reeds voor Oost-Afrika dat "the net effect of the colonial era was a marked heightening of tribal consciousness and a deepening of tribal differences." En dit Rwandese gezegde vat veel samen: "Umuhanda wakûye umuhango" ("la route a supprimé la coutume"), wat wil zeggen dat "la colonisation a entraîné bien des changements sociaux." (Crépeau & Bizimana 1979: 481)

Maar in elk geval brengt "The cohesion of oppression" een waardevolle studie van Kinyaga, gestoeld op een uitgebreid en solide onderzoek ter plaatse.

LITERATUUR

CODERE, H., Power in Ruanda, *Anthropologica*, vol. 4, 1, 1962, blz. 45-85.

CREPEAU, P. & BIZIMANA, S., Proverbes du Rwanda, Tervuren: MRAC, 1979.

D'HERTEFELT, M., Les clans du Rwanda ancien, Tervuren: MRAC, 1971.

GULLIVER, P.H., Introduction, *in*: Gulliver P.H. (ed.), Tradition and Transition in East Africa, Berkeley: University of California Press, 1969, blz. 5-38.

MAQUET, J.J., Le système des relations sociales dans le Ruanda ancien, Tervuren: MRAC, 1954 (Engelse vertaling: The Premise of Inequality in Rwanda, London: Oxford University Press, 1961).

VIDAL, Cl., Le Rwanda des anthropologues ou le fétichisme de la vache, *Cahiers d'Etudes africaines*, vol. 9, n. 35, 1969, blz. 384-401.

Bespreking door:

G. Hambrouck
Koninklijk Museum voor Midden-Afrika
Steenweg op Leuven, 13
1980 Tervuren.